

Journal of Nursing Science Chulalongkorn University (วารสารพยาบาลศาสตร์)

Volume 7 | Issue 2

Article 3

1995-04-01

การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความคิดวิจารณ์ทางพยาบาลศาสตร์

อรพรรณ ลือสุขวิชชัย

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cuns>

Part of the [Nursing Commons](#)

Recommended Citation

ลือสุขวิชชัย, อรพรรณ (1995) "การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความคิดวิจารณ์ทางพยาบาลศาสตร์," *Journal of Nursing Science Chulalongkorn University (วารสารพยาบาลศาสตร์)*: Vol. 7: Iss. 2, Article 3.

DOI: 10.58837/CHULA.CUNS.7.2.3

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cuns/vol7/iss2/3>

This Original article is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Nursing Science Chulalongkorn University (วารสารพยาบาลศาสตร์) by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความคิดวิจรรย์ญาณ ทางพยาบาลศาสตร์

ดร.อรพรรณ ลือบุญวัชชัย*

การเรียนการสอนในวิชาชีพการพยาบาล เป็นการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความสามารถในการประยุกต์ ข้อความรู้ ในศาสตร์สาขาวิชาชีพและวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อการปฏิบัติการในการดูแลช่วยเหลือ พี่นฟู ส่งเสริม และป้องกันปัญหาด้านสุขภาพ อนามัย ของบุคคล ครอบครัว และชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันข้อความรู้ศาสตร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว สภาพ ของสังคมย่อมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีผลกระทบถึง ปัญหาด้านสุขภาพของบุคคลในสังคมตลอดเวลา ในขณะเดียวกัน ศาสตร์ทางการแพทย์และการ พยาบาล ได้พัฒนาก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงไป มากเช่นกัน พยาบาลจำเป็นต้องรู้ เข้าใจอย่างถูก ต้องชัดเจนกับสภาพของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ และสามารถตัดสินใจต่อเหตุการณ์และปรับตนได้ทัน กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องเหมาะสม และรวดเร็ว โดยเหตุที่งานด้านการพยาบาลเป็นงาน ที่ปฏิบัติโดยตรงต่อมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ มีอารมณ์ มี ความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะ

ผู้ที่มีปัญหาด้านสุขภาพทั้งกายและจิต การที่พยาบาล จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ในวิชาชีพได้อย่างมีคุณภาพ นั้น พยาบาลจะต้องใช้สติปัญญาในการคิด พิจารณา ไตร่ตรองถึงเหตุและผลใช้การวิเคราะห์ และตัดสินใจ สถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

สิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติการพยาบาล สามารถตัดสินใจต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูก ต้องเหมาะสม และรวดเร็วได้นั้นจะต้องมาจาก ความสามารถในการใช้ปัญญาในการคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล และตัดสินใจเลือกอย่างถูก ต้องเหมาะสม ก็คือการใช้ความคิดอย่างมีวิจรรย์ ญาณนั่นเอง

การคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณนั้น เป็นทักษะที่ สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ โดยการจัดการเรียน การสอนหรือจัดสภาพการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ เหมาะสม โดยเฉพาะผู้เรียนที่อยู่ในระดับอุดมศึกษา เช่น นักศึกษาพยาบาลเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิต มาพอสมควร มีระดับของสติปัญญาและวุฒิภาวะที่ จะพัฒนาให้เกิดความคิดวิจรรย์ญาณในการปฏิบัติ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิชาชีพได้อย่างดี

ผู้เขียนได้มีประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์มาตลอดเวลา ได้มีโอกาสศึกษาด้านจิตวิทยาการศึกษาโดยตรง และได้มีโอกาสศึกษาวิจัยในระดับดุษฎีบัณฑิต เพื่อแสวงหาวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพทางการอุดมศึกษา โดยเฉพาะการสอนเพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณในนักศึกษาพยาบาล โดยพยายามพัฒนารูปแบบการสอนสำหรับนักศึกษาพยาบาลที่มีแบบการเรียนรู้ต่าง ๆ และได้พบว่า การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้นจะต้องประกอบด้วย องค์ประกอบขั้นต้น 3 ประการคือ 1) ความพร้อมของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วยความพร้อมทางด้านสติปัญญา ประสบการณ์ชีวิต และแรงจูงใจในการเรียนรู้ 2) ความพร้อมของผู้สอน ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ความสามารถ มีความตั้งใจที่พัฒนาผู้เรียน เป็นตัวแบบ เป็นผู้อำนวยความสะดวกสบายแก่ผู้เรียน และเป็นแหล่งความรู้ และ 3) กระบวนการเรียนการสอนที่ประกอบด้วยบรรยากาศที่อบอุ่นปลอดภัย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออก ให้การยอมรับในคุณค่าความเป็นมนุษย์ของบุคคลและสร้างเสริมแรงจูงใจในการเรียนการสอน

สำหรับขั้นตอนในการพัฒนาการคิดวิจารณ์นั้นขึ้นอยู่กับ การให้ความหมาย ทั้งแนวคิด และทฤษฎีของผู้สนใจทั้งด้านการศึกษาและจิตวิทยา ผู้เขียนได้สรุปแนวคิดและนิยามที่น่าสนใจและกระบวนการประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนไว้ดังนี้

ความหมายและแนวคิด

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) กล่าวว่า การคิดวิจารณ์คือการพิจารณาปัญหาที่สามารถรู้หรือให้เหตุผลที่ถูกต้อง

จากพจนานุกรมทางการศึกษาของสหรัฐอเมริกา Good (1973) ได้ให้ความหมายของความคิดวิจารณ์ญาณไว้ว่า การคิดวิจารณ์ญาณเป็นกระบวนการคิดอย่างมีหลักการ ประเมินอย่างรอบคอบในข้ออ้าง หลักฐาน เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นไปได้จริง และพิจารณาถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการใช้กระบวนการตรรกวิทยาได้อย่างถูกต้องสมเหตุสมผล

Dewey (1933) ได้ริเริ่มใช้คำว่า Critical Thinking หรือการคิดวิจารณ์ญาณในลักษณะของการคิดไตร่ตรอง (Reflective Thinking) โดยให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การคิดที่มีการพิจารณาไตร่ตรองอย่างสุขุมรอบคอบ มีเป้าหมายในการวิเคราะห์ข้อความรู้เพื่อตัดสินใจเชื่อหรือปฏิบัติ ในขณะที่ Moore และ Parker (1986) ได้ให้ความหมายที่ใกล้เคียงกันว่าความคิดวิจารณ์ญาณนั้นคือการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบในการตัดสินใจที่จะรับหรือปฏิเสธข้ออ้างต่าง ๆ เป็นการตัดสินใจอย่างฉลาดในการเชื่อถือและปฏิบัติ ซึ่งจะต้องมาจากการที่ได้มีการประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างสุขุมรอบคอบ ใช้ความสามารถในการเชื่อมโยงประเด็นปัญหา พิจารณาตัดสินใจในการกระทำต่าง ๆ อย่างถูกต้องเหมาะสม

นอกจากนี้ Watson และ Glaser (1964) ได้ให้ความหมายของการคิดวิจารณ์ญาณไว้ในลักษณะของกระบวนการคิดที่ประกอบด้วย เจตคติ ความรู้ และทักษะ โดยเน้นที่เจตคติในการแสวงหาความรู้ การยอมรับในการแสวงหาหลักฐานมาสนับสนุนข้ออ้าง ใช้ความรู้ในการอนุมาน การสรุปความ การประเมินและตัดสินใจความถูกต้องของข้อความอย่างเหมาะสม โดยเน้นที่การสรุปอ้างอิง การยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น การอนุมาน การตีความและการประเมินข้อโต้แย้ง

จากความหมายดังได้กล่าวมา ทั้งที่นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้พยายามกำหนดขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นประเด็นที่ใกล้เคียงกันคือเน้นการคิดที่มีการพิจารณาไตร่ตรอง การใช้เหตุผล เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเชื่อหรือปฏิบัติตนเอง จึงสรุปได้ว่าความคิดวิจารณ์ญาณนั้น หมายถึงความสามารถในการใช้สติปัญญา พิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบในสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลจนสามารถลงข้อสรุปได้อย่างถูกต้องเหมาะสมสามารถตัดสินใจเชื่อหรือปฏิบัติได้อย่างฉลาด

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับความคิดวิจารณ์ญาณนั้น จากการศึกษาค้นคว้าทั้งแนวคิดและทฤษฎีที่ปรากฏทั้งทางจิตวิทยาและการศึกษา พอรวบรวมแนวคิดและหลักการได้ 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่เน้นกระบวนการ (process) และลักษณะที่เน้นผลลัพธ์ (outcome)

ลักษณะที่เน้นกระบวนการ จะเน้นที่ขั้นตอนของการคิดที่เป็นกระบวนการไปสู่ความมีเหตุผล (reasoning) การคิดที่มีการไตร่ตรอง (reflecting) Paul (1994) ได้เสนอกระบวนการคิดที่เน้นกระบวนการของการใช้เหตุผลไว้ว่า การคิดแบบใช้เหตุผลจะมีองค์ประกอบ 8 ประการ คือ

1. เป้าหมายของการคิด (Purpose of the thinking)
2. การคิดเพื่อกำหนดประเด็นปัญหา (Question at issue)
3. การคิดบนพื้นฐานของข้อตกลงเบื้องต้น (Assumptions)
4. การคิดที่มาจากมุมมองต่าง ๆ (Point of view)
5. การคิดบนพื้นฐานของข้อมูลข่าวสาร (Information)
6. การคิดที่แสดงออกตามมโนคติ (Concepts)

7. การคิดที่มีการสรุปความและตีความ (Interpretation & Inference)

8. การคิดที่นำไปสู่ผลที่เกิดขึ้น (Consequences & Implication)

Ennis (1989) ได้พยายามศึกษาเรื่องความคิดวิจารณ์ญาณมาเป็นเวลากว่า 30 ปี ได้อธิบายความคิดวิจารณ์ญาณ ในลักษณะที่เป็นการคิดหาเหตุผล ไตร่ตรอง (reflective) อย่างมีสติ มีเหตุผล และเน้นการตัดสินใจว่าอะไรควรเชื่อควรปฏิบัติโดยเน้นประเด็นสำคัญ 4 ประการคือ

1. เป็นการคิดที่ใช้เหตุผล
2. เป็นการคิดที่มีการไตร่ตรอง ตรวจสอบเหตุผลทั้งของตนเองและผู้อื่น
3. เป็นการคิดที่เน้นความมีสติสัมปชัญญะ
4. เป็นการคิดที่เน้นการตัดสินใจว่าอะไรควรเชื่อหรือควรปฏิบัติ

ในปี 1990 Ennis และ Norris พยายามเน้นการคิดวิจารณ์ญาณในลักษณะของความคิดเชิงเหตุผลมีการไตร่ตรอง และนำเอาเรื่องของการแก้ปัญหามารวมอยู่ด้วย

สำหรับ Watson และ Glaser (1964) ได้เสนอขั้นตอนของความคิดวิจารณ์ญาณไว้ในเชิงการตรวจสอบและการวัด โดยแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน คือ

- ขั้นที่ 1 การสรุปอ้างอิง (Inference)
- ขั้นที่ 2 การยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption)
- ขั้นที่ 3 การอนุมาน (Deduction)
- ขั้นที่ 4 การตีความ (Interpretation)
- ขั้นที่ 5 การประเมินข้อโต้แย้ง (Evaluation of Arguments)

นอกจากนี้ Dressel และ Mayhew (1954) อ้างจาก Young, 1980) เน้นทักษะการคิดวิจารณ์ญาณที่ความสามารถ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการระบุปัญหา
2. ความสามารถในการเลือกรับข้อมูลเพื่อการแก้ปัญหา
3. ความสามารถในการยอมรับสมมติฐาน
4. ความสามารถในการเชื่อมโยงสมมติฐาน
5. ความสามารถในการสรุปอ้างอิงอย่างถูกต้องเหมาะสม

การประยุกต์ความคิดวิจารณ์ในการสอนทางพยาบาลศาสตร์

ในการประยุกต์ความคิดวิจารณ์ในการสอนทางพยาบาลศาสตร์นั้น ผู้เขียนได้รวบรวมแนวคิดทางทฤษฎีทั้งทางจิตวิทยาและการศึกษา และทางการพยาบาล โดยใช้ขั้นตอนการคิดวิจารณ์เชิงผลลัพธ์ที่สามารถประยุกต์กับกระบวนการพยาบาลได้ โดยมีความเชื่อว่า กระบวนการทั้ง 7 ขั้นตอนของการพัฒนาความคิดวิจารณ์นี้จะนำไปสู่กระบวนการพยาบาลที่สมบูรณ์ได้ การคิดวิจารณ์ 7 ขั้นตอนนั้นมีองค์ประกอบดังนี้ (อรพรรณ ลือบุญวัชชัย, 2538)

1. การระบุประเด็นปัญหา (Identify Problem)

เป็นการระบุหรือทำความเข้าใจกับประเด็นปัญหา ข้อคำถาม ข้ออ้าง หรือ ข้อโต้แย้ง ซึ่งประกอบด้วย ความสามารถในการพิจารณาข้อมูลหรือสถานการณ์ที่ปรากฏ รวมทั้งความหมายของคำ หรือความชัดเจนของข้อความ เพื่อกำหนดประเด็นข้อสงสัย และประเด็นหลักที่ควรพิจารณา และแสวงหาคำตอบ

Dewey (1933) กล่าวว่า การคิดของบุคคลจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของสนทนาคำ ความยุ่งยากทางสมอง และพยายามจะหาวิธีการจัดการความสงสัย และความยุ่งยากออกไป เมื่อบุคคลเผชิญกับสิ่งที่ไม่มีความหมาย บุคคลจะเกิดแรงจูงใจที่จะค้นคว้า แสวงหา

ข้อมูลเพื่อเข้าใจปัญหาหรือลดความเครียด ดังนั้นการระบุปัญหาหรือทำความเข้าใจประเด็นปัญหาจึงเป็นกระบวนการแรกที่เป็นตัวบ่งชี้ถึง และ เป็นจุดเริ่มต้นของการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ

2. การรวบรวมข้อมูล (Collecting Information)

ความสามารถในการรวบรวมข้อมูล เป็นความสามารถในการรวบรวมข้อมูลทั้งทางตรงและทางอ้อมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ รวมถึงการดึงข้อมูลจากประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ ซึ่งได้จากการคิด การพูดคุย และการสังเกต ทั้งที่เกิดจากตนเองและผู้อื่น ดังที่ Mayfield (1987) กล่าวว่า การสังเกตเป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ

อย่างไรก็ตาม การวัดความสามารถในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ จะรวมถึงวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องในประเด็นปัญหา ทั้งจากการสังเกต การพูดคุยสนทนา และความคิดทบทวนสามารถดึงประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมเพื่อตรวจสอบของข้อมูลอันจะนำไปสู่การพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลต่อไป

3. การพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล (Credibility of Source of Information)

ด้านการพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลนี้ เป็นความสามารถในการพิจารณา ประเมิน ตรวจสอบ ตัดสินข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยพิจารณาถึงที่มาของข้อมูลสถิติ และหลักฐานที่ปรากฏ รวมทั้งความเพียงพอของข้อมูลในแง่มุมต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การลงข้อสรุปอย่างมีเหตุผล หากยังไม่เกี่ยวข้องที่จะใช้พิจารณาลงข้อสรุป ก็จะต้องรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม

4. การระบุลักษณะของข้อมูล (Identify Information)

ด้านการระบุลักษณะของข้อมูล เป็นความ

สามารถในการจำแนกประเภทของข้อมูล ระบุแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังข้อมูลที่ปรากฏ ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการพิจารณาแยกแยะ เปรียบเทียบความแตกต่างของข้อมูล การตีความข้อมูล ประเมินว่าข้อมูลใดเป็นข้อเท็จจริง ข้อมูลใดเป็นข้อคิดเห็น รวมถึงการระบุข้อสันนิษฐานหรือข้อตกลงเบื้องต้นที่อยู่เบื้องหลังข้อมูลที่ปรากฏ เป็นการนำความรู้ไปใช้ สถานการณ์ใหม่ที่อาศัยข้อมูลจากประสบการณ์เดิม มาร่วมพิจารณาด้วย (Norris and Ennis, 1989) เพื่อทำการสังเคราะห์ จัดกลุ่ม และจัดลำดับความสำคัญของข้อมูล เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการพิจารณาตั้งสมมติฐานต่อไป

5. การตั้งสมมติฐาน (Hypothesis)

ด้านการตั้งสมมติฐาน เป็นความสามารถในการกำหนดขอบเขต แนวทางการพิจารณาหาข้อสรุปของคำถาม ประเด็นปัญหา และข้อโต้แย้ง ประกอบด้วยความสามารถในการคิดถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างข้อมูลที่มีอยู่ เพื่อระบุทางเลือกที่เป็นไปได้ โดยเน้นที่ความสามารถพิจารณาเชื่อมโยงเหตุการณ์และสถานการณ์

Dressel and Mayhew (1957) และ Decaroli (1973) กล่าวว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณนี้เป็นความสามารถที่มุ่งเพื่อการหาข้อสรุป หรือตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงคำตอบหรือสมมติฐานที่เป็นไปได้ให้มากที่สุด ดังนั้นการตั้งสมมติฐานจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

6. การลงข้อสรุป (Conclusion)

ด้านการลงข้อสรุป เป็นความสามารถในการลงข้อสรุปโดยการให้เหตุผลซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในการลงข้อสรุปอย่างสมเหตุสมผลนั้น อาจใช้เหตุผลเชิงอุปนัย (Inductive Reasoning) หรือเหตุผลเชิงนิรนัย (Deductive

Reasoning) (Decaroli, 1973; Ennis, 1985 ; Sternberg, 1985; Mayfield, 1987)

การใช้เหตุผลเชิงอุปนัย (Inductive Reasoning) เป็นการสรุปความโดยพิจารณาข้อมูลหรือกรณีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะเรื่อง เพื่อไปสู่กฎเกณฑ์ โดยเน้นที่ความสามารถในการสรุปความ เหตุการณ์หรือข้อมูลที่กำหนดเป็นคำถาม โดยใช้ข้อมูลหรือข้อความที่บอกมาให้เป็นเหตุผล หรือกฎเกณฑ์ เพื่อการลงข้อสรุป

การใช้เหตุผลเชิงนิรนัย (Deductive Reasoning) เป็นการสรุปความโดยพิจารณาเหตุผลจากกฎเกณฑ์และหลักการทั่วไปเพื่อไปสู่เรื่องเฉพาะ โดยเน้นที่ความสามารถในการสรุปความโดยพิจารณาจากหลักการหรือกฎเกณฑ์ทั่วไปที่กำหนดไว้แล้วตัดสินใจลงข้อสรุปในประเด็นคำถาม

7. การประเมินผล (Evaluation)

ด้านการประเมินผล เป็นความสามารถในการพิจารณาประเมินความถูกต้อง สมเหตุสมผลของข้อสรุป ซึ่งต้องอาศัยความสามารถในการวิเคราะห์และประเมินอย่างไตร่ตรองรอบคอบ เพื่อพิจารณาความสมเหตุสมผลเชิงตรรกะจากข้อมูลที่มีอยู่ ข้อสรุปนั้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หรือไม่มีผลตามมาอย่างไร มีการตัดสินใจคุณค่าได้อย่างไร และมีหลักเกณฑ์อย่างไร

การประเมินผลนี้ ถือเป็นความสามารถในการตัดสินใจขั้นสูงสุดที่นำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Paul, 1985)

ความคิดวิจารณ์เกี่ยวกับกระบวนการพยาบาล

กระบวนการคิดวิจารณ์ที่ผู้เขียนได้กำหนดขึ้นนี้ได้ประยุกต์จากแนวคิดของเพ็ญพิสุทธิ์ เนคมานุรักษ์ (2537) โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบจาก

ขั้นตอนของการคิดวิจารณ์ญาณ	ขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล
<ol style="list-style-type: none"> 1. การระบุประเด็นปัญหา (Identify Problem) เป็นการรับรู้ว่ามีสิ่งที่เกิดขึ้นคือปัญหา 2. การรวบรวมข้อมูล (Collecting Information) เน้นความสามารถในการรวบรวมข้อมูล 3. การพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล (Credibility of Source of Information) 4. การระบุลักษณะของข้อมูล (Identify Information) 5. การกำหนดสมมติฐาน (Hypothesis) 6. การลงข้อสรุป (Conclusion) 7. การประเมินผล (Evaluation) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การประเมิน (Assessment) เน้นตั้งแต่การรับรู้ว่ามีปัญหาเกิดขึ้นต่อผู้ป่วย ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1.1 ความสามารถในการรวบรวมข้อมูลของผู้ป่วยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (Collecting the Data or Information) 1.2 การวิเคราะห์การตีความลักษณะของข้อมูลที่สืบค้นได้เพื่อระบุประเด็นปัญหาให้สมบูรณ์ 1.3 การวินิจฉัยการพยาบาล (Nursing Diagnosis) เป็นความสามารถที่เน้นการระบุประเด็นความต้องการการพยาบาลได้อย่างถูกต้องชัดเจน 2. การกำหนดแผนการพยาบาล (Planning) เป็นการกำหนดกิจกรรมการพยาบาล ซึ่งคาดว่าจะประสบความสำเร็จ 3. การทดสอบวิเคราะห์ความเป็นไปได้และนำไปปฏิบัติ (Implementation) 4. การประเมินผล (Evaluation) การพิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้น ความเป็นไปได้ ผลที่เกิดขึ้นตามมารวมทั้งความสามารถในการปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมต่อไป

กระบวนการพยาบาลได้ดังนี้ (อรพรรณ ลือบุญ-ธวัชชัย, 2538)

ขั้นตอนในการดำเนินการสอน

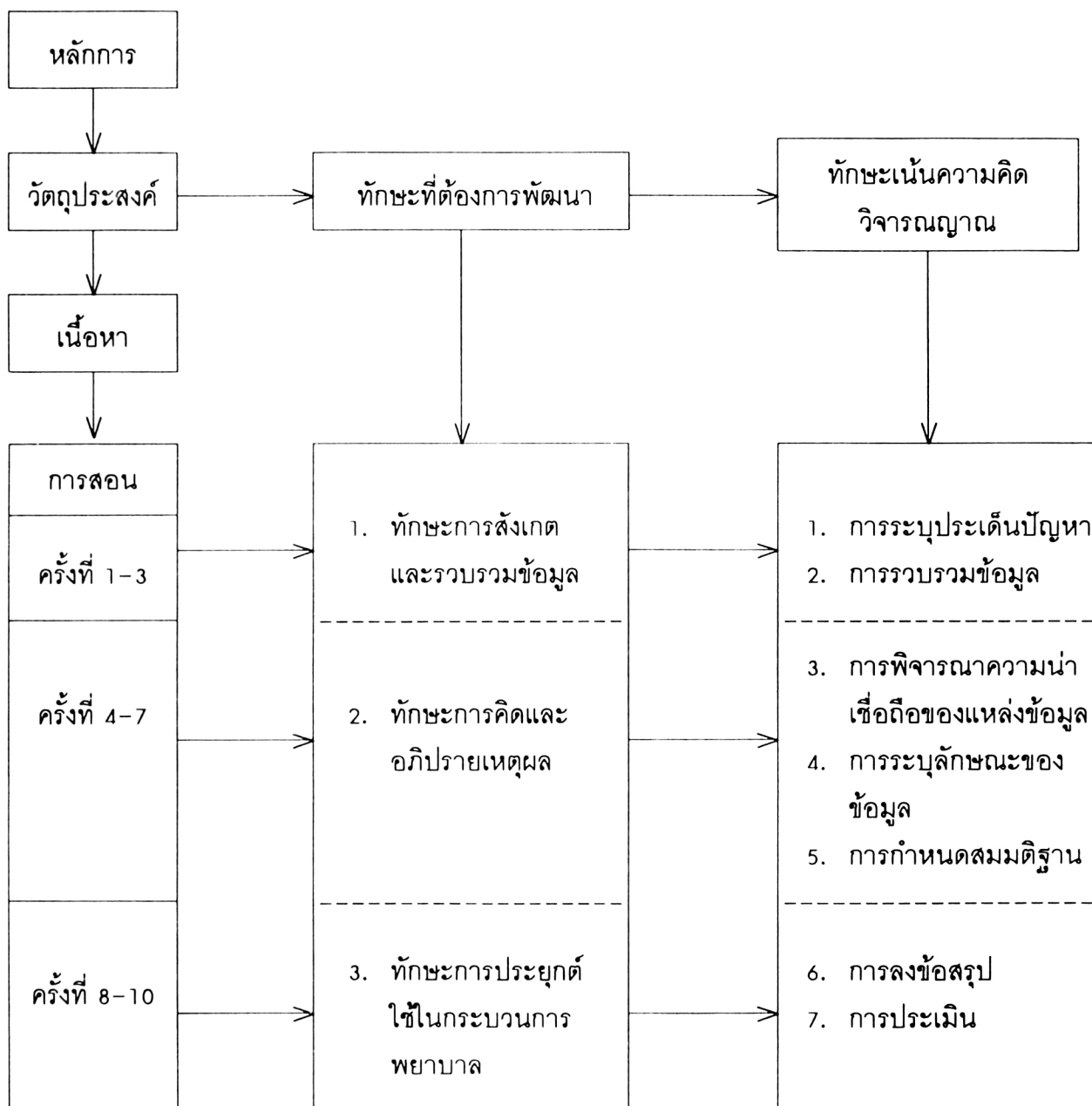
ในการดำเนินการสอน ผู้เขียนได้ทดลองใช้การสอนในคลินิกเป็นเวลา 10 ครั้ง ๆ ละ 2 ชั่วโมง

โดยแต่ละครั้งดำเนินการสอนเป็น 6 ขั้นตอนคือ ขั้นนำ ขั้นเสนอสถานการณ์ ขั้นฝึกการคิดคนเดียว ขั้นฝึกการคิดเป็นกลุ่ม ขั้นเสนอและอภิปรายผล การคิด และสรุปและอภิปรายผลที่ได้รับโดยดำเนินการดังนี้ (อรพรรณ ลือบุญธวัชชัย, 2538)

ขั้นตอน	กิจกรรมการปฏิบัติ	เวลาที่ใช้
1. ขั้นนำ	สนทนาทั่วไปเกี่ยวกับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ปัจจุบัน ซักถามนักศึกษาถึงสิ่งที่นักศึกษาเกิดการเรียนรู้จากครั้งก่อน ๆ และการนำไปใช้	10 นาที
2. ขั้นเสนอสถานการณ์	ผู้สอนเสนอสถานการณ์ปัญหาจากวิดีโอ หรือเอกสารกรณีตัวอย่าง หรือสถานการณ์ผู้ป่วยจริง หรือสถานการณ์การพยาบาลจริง	15 นาที
3. ขั้นฝึกการคิดคนเดียว	ผู้สอนแจกคำถามเกี่ยวกับสถานการณ์ที่นำเสนอ 2-3 คำถาม นักศึกษาคิดคำตอบและบันทึกไว้ในกระดาษที่แจกให้	30 นาที
4. ขั้นฝึกการคิดเป็นกลุ่ม	ให้นักศึกษารวมกับเพื่อนเป็นกลุ่มกลุ่มละ 5 คน - แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของตนเองกับกลุ่มเพื่อน - เปรียบเทียบความคิดเห็นของตนเองกับกลุ่มเพื่อน สรุปความคิดเห็นของกลุ่ม	30 นาที
5. ขั้นเสนอผลการคิดและอภิปราย	นักศึกษาเสนอข้อมูลของแต่ละกลุ่มและอภิปราย - ตัวแทนแต่ละกลุ่มเสนอข้อสรุป - อภิปรายเหตุผลและความคิดเห็นของตนเองต่อกลุ่มใหญ่ - สรุปและประเมินข้อคิดเห็นที่ได้	30 นาที
6. ขั้นสรุป และอภิปรายผลที่ได้รับ	- ผู้สอนสรุปและอภิปรายข้อคิดเห็น - นักศึกษาทำแบบประเมินตนเอง	20 นาที

โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการสอนกับขั้นตอนการพัฒนาความคิดวิจารณ์ญาณ

แนวคิดในการสอน 10 ครั้ง เพื่อบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาความคิดวิจารณ์ญาณ และกระบวนการพยาบาลในวิชาสอนทางการพยาบาล

จากการสอนทั้ง 10 ครั้ง สิ่งที่ผู้สอนจะต้องระลึกไว้เสมอก็คือประเด็นสถานการณ์ที่น่าเสนอต้องสอดคล้องกับเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ขั้นตอนสรุปผู้สอนจะต้องนำประเด็นที่เกิดขึ้นจากการอภิปรายเข้าสู่เนื้อหาให้ครบตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด และสิ่งสำคัญที่ถือเป็นหลักการก็คือผู้สอนจะต้องยึดหลักการ 3 องค์ประกอบตามแนวคิดของ McDonald, N.C. (1993) ดังนี้คือ

1. ตัวผู้เรียน ตัวผู้เรียนต้องมีความพร้อมทั้งด้านสติปัญญาความสามารถในการคิด มีประสบการณ์ชีวิตพื้นฐานเทียบเท่ากับนิสิตนักศึกษาทั่วไป มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ มีวัฒนธรรมและค่านิยมของความเป็นนิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั่วไป

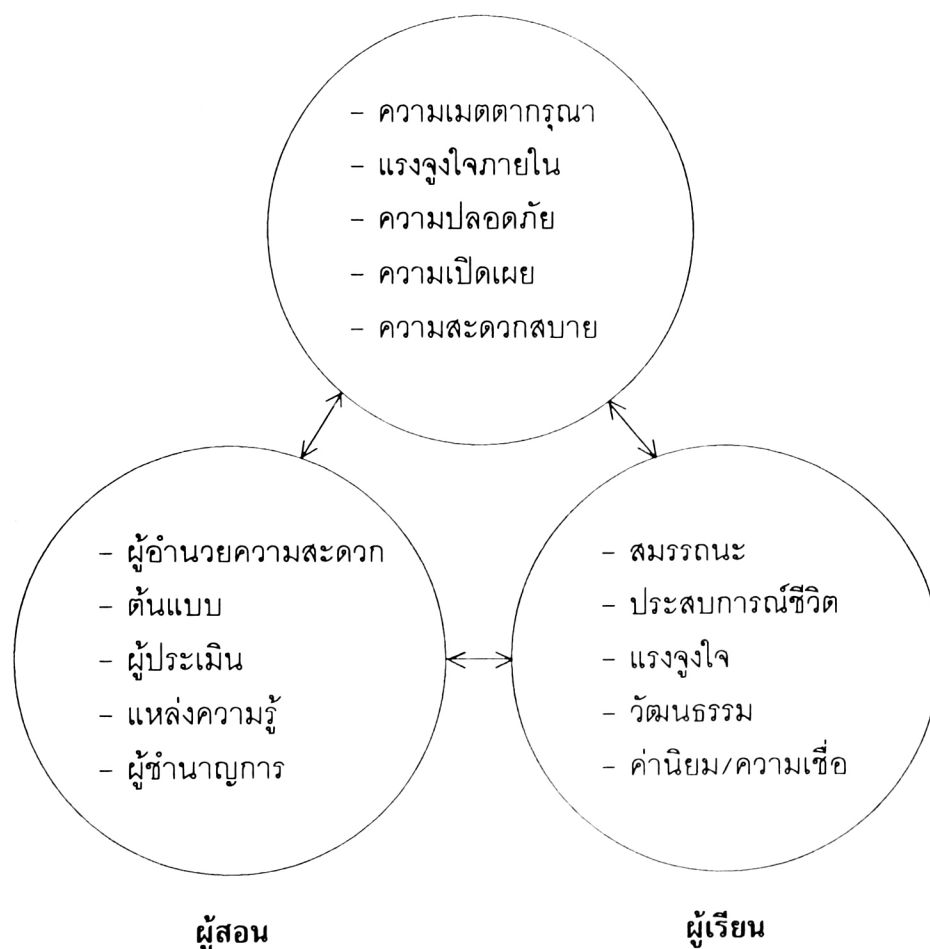
คือมีความมุ่งมั่นใฝ่ศึกษาหาความรู้

2. ตัวผู้สอน พร้อมที่จะเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เป็นต้นแบบของความคิด วิจยารณญาณ เป็นผู้ประเมิน เป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดวิจยารณญาณ

3. บรรยากาศในการเรียนการสอน บรรยากาศของการเรียนการสอน ถือเป็นหัวใจของการพัฒนาการคิดวิจยารณญาณ ซึ่งผู้เขียนเน้นและให้ความสำคัญมากที่สุดก็คือ ที่บรรยากาศที่เป็นอิสระ ผู้เรียนมีโอกาสในการคิดอย่างอิสระด้วยความเต็มใจ และตั้งใจกระทำบรรยากาศที่มีความอบอุ่นปลอดภัย เปิดเผย และสะดวกสบาย

องค์ประกอบการสอนเพื่อพัฒนาความคิดวิจยารณญาณ (McDonald, N.C., 1993)

บรรยากาศในการเรียนการสอน

จากหลักการดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการที่สามารถพัฒนาทั้งความคิดวิจารณ์และความสามารถในการใช้กระบวนการพยาบาลในการพยาบาลเฉพาะทางที่ประสบผลสำเร็จได้ ในการสอน 10 ครั้ง และจากการนำวิธีการดังกล่าวนี้มาทดลองใช้สอนต่อโดยแบ่งเนื้อหาและเวลาตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร วิชาสุขภาพจิตและการพยาบาลจิตเวชในคลินิก โดยแบ่งเป็น 2 ช่วง ๆ ละ 45 นาที - 1 ชั่วโมง โดยปรับเวลาของการคิดให้สั้นลง และเป็นสภาพการณ์แบบการอภิปรายกลุ่มก่อนและหลังปฏิบัติการพยาบาลก็สามารถพัฒนาความคิดวิจารณ์ในนักศึกษาได้เช่นกัน แต่สิ่งสำคัญก็คือ การใช้เวลาในการคิดคนเดียวและคิดเป็นกลุ่ม ผู้เรียนควรมีเวลาคิดไม่น้อยกว่าช่วงละ 15 นาที และมีเวลาสำหรับอภิปรายแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นของตนกับกลุ่มไม่ต่ำกว่า 15 นาทีเช่นกัน ส่วนหลักการที่จะต้องปฏิบัติในขณะที่สอนก็คือบรรยากาศในการสอนต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด มีสิ่งเร้าจูงใจให้ผู้เรียนคิด ผู้เรียนมีอิสระในการคิด และมีโอกาสนำเสนอผลของการคิดและเหตุผลในการคิดของตนเองต่อกลุ่ม โดยผู้สอนควรกำหนดขั้นตอนและเป้าหมายให้ผู้เรียนได้เกิดความคิดวิจารณ์ตามที่ผู้เรียนได้เสนอไว้ข้างต้น และควรมีการสรุปและประเมินผลทุกครั้ง เพื่อวิเคราะห์ความก้าวหน้าและอุปสรรคของการพัฒนาแต่ละครั้ง เพื่อปรับปรุงแก้ไขในการสอนครั้งต่อไป

โดยสรุปการสอนแบบพัฒนาความคิดวิจารณ์นั้นสามารถพัฒนาผู้เรียนทางพยาบาลศาสตร์ได้ทั้งการสอนในภาคทฤษฎีและการสอนในภาคปฏิบัติ ถ้าผู้สอนมีความพร้อมที่จะปฏิบัติ โดยผู้สอนสร้างสถานการณ์ที่จะนำเสนอให้เหมาะสมตามเนื้อหาที่ต้องการสอน สร้างบรรยากาศในการสอนที่อิสระ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดด้วยตนเอง คิดเป็นกลุ่มนำเสนอการคิดของตนต่อกลุ่มและอภิปรายเหตุผลในการคิดของตนต่อกลุ่ม โดยผู้สอนพยายามสรุปประเด็นสำคัญ กระตุ้นการคิดให้ผู้เรียนมองเห็นเหตุผลและแนวทางอย่างกว้างขวาง ก็จะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทั้งความคิดวิเคราะห์สถานการณ์และแก้ปัญหาทางการพยาบาลนั้น ๆ ได้เช่นกัน และที่สำคัญผู้สอนจะต้องมุ่งเน้นที่หลักการดังนี้

1. บรรยากาศของการโต้ตอบของผู้สอนและผู้เรียน แทนการบรรยายเนื้อหาทั่วไป
2. ความคิดและประสบการณ์ใหม่ ๆ ของผู้เรียน จะต้องเชื่อมโยงไปสู่ข้อความรู้
3. ความเข้าใจใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในผู้เรียน จะถูกนำมาเสนอพิจารณาและตรวจสอบ
4. คำสนทนาผู้เรียนและผู้สอน จะมุ่งไปสู่การหยั่งรู้เกี่ยวกับทางเลือกและแนวคิดใหม่
5. พัฒนาการของความคิดวิจารณ์ขึ้นอยู่กับมีส่วนร่วมของผู้เรียนจากการสนทนา
6. กระบวนการทางเหตุผลจะเกิดขึ้น เมื่อเกิดบรรยากาศของความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่ได้คาดคิดในชั้นเรียน

หนังสืออ้างอิง

- ชุมพร ยงกิติกุล. การวัดทางจิตวิทยา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532. (อัดสำเนา)
- ทีศนา แคมมณี. “การพัฒนากระบวนการคิด” วารสารครุศาสตร์ (ตุลาคม-ธันวาคม 2534) : 19-28.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. สถิติวิจัย II. กรุงเทพฯ : ฟิสิกส์เซนเตอร์การพิมพ์, 2533.
- ประเทืองทิพย์ นวพรไพศาล. การตรวจสอบแบบสอบการคิดวิจารณ์ของวัตสันและเกลเซอร์สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา. “ บทสนทนาเกี่ยวกับการสอนให้คิด” นวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน : เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันสถาปนาคณะครุศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 10-12 กรกฎาคม 2533.
- พรชูลี อาชวอำรุง. สไตส์การเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาไทย : รายงานการวิจัย. ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์. การพัฒนารูปแบบการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักศึกษาครู (ปีการศึกษา 2537). วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. “การวิจัยเชิงทดลองทางพฤติกรรมศาสตร์ : การออกแบบและการวิเคราะห์ข้อมูล” วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (มกราคม-มีนาคม 2535) : 73-90.
- สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม. การวิจัยเชิงทดลอง : (เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิจัยเชิงทดลอง) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- อรพรรณ ลือบุญธวัชชัย. การวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแบบการเรียนของนิสิตนักศึกษากับแบบการสอนของอาจารย์ต่อการพัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- อุทุมพร (ทองอุไร) จามรมาน. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือวัดลักษณะผู้เรียน. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

ภาษาอังกฤษ

- Bandman, E. L. and others. **Critical Thinking in Nursing**. New Jersey : Prentice-Hall, 1988.
- Commeneyras, M. “Analyzing a Critical Thinking Reading Lesson.” **Teaching and Teacher Education** 6 (3) (1990) : 201-14 (ERIC).
- DeYoung, S. **Teaching Nursing**. California: Addison Wesley Nursing, 1992.
- Dressel, P. L. and Mayhew, L.B. **General Education : Explorations in Evaluation**. 2nd ed. Washington D.C. : American Council on Education, 1957.
- Ennis, R. H. A Logical Basic for Measuring Critical Thinking Skill. **Educational Leadership**. (October 1985): 45-48.
- Glass, G. W. and Hopkins, K. D. **Statistic Methods in Education and Psychology**. second ed., New Jersey : Prentice-Hall Inc., 1984.

- Joyce, B. and Weil, M. **Model of Teaching**. 3rd ed, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1986.
- _____. Weil, M. and Showers, B. **Model of Teaching**. 4th ed. Boston: Allyn and Bacon, 1992.
- King, J. "Brain-Compatible Teaching : Freeing Your Students' Natural Abilities to Learn." **Proceedings the International Conference of the International Council for Innovation in Higher Education**. (1993): 94.
- Kirk, R.E. **Experimental Design : Procedure For The Behavioral Sciences** 2nd ed. California: Brooks/ Cole Publishing Co., 1982.
- Kokinda, M.N. "The Measurement of Critical Thinking Skills in a selected Baccalaureat Nursing Program" University of Pennsylvania, **Dissertation Abstracts International** (1989)50: 2709A.
- Kerlinger, F.N. **Foundations of Behavioral Research**. 3rd ed. New York: Holt, Rinehart and Winston Inc., 1986.
- Mayfield, M. **Thinking for yourself: Development Critical Thinking Skill Though Writing**. California : Wards Worth Publishing Co., 1987.
- McDonald, N. C. "A Critical Thinking/ Learning Model for Educating Adults." **Proceedings International Conference of The International Council for Innovation in Higher Education Phoenix, Arizona U.S.A.** (December 5-9, 1993) : 111-118.
- Meyers, C. **Teaching Students to Think Critically**. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1988.
- Miller, M.A. "Critical Thinking in Nursing Curriculum." Paper Abstract **Nurse-Health-Care**. (1990) February 11(2) :67-73.
- Moore, B.N. and Parker, R. **Critical Thinking Evaluating Claims and Arguments in Everyday Life**. California: Mayfield Publishing Co., 1986.
- Norris, S. P. and Ennis, R. H. **Evaluating Critical Thinking**. California : Midwest Publications Critical Thinking Press, 1989.
- Watson, G. and Glaser, E. M. **Watson-Glaser Critical Thinking Appraisal Manual**. New York : Harcourt, Brace and World Inc., 1964.